

УДК 338.45:334.764

DOI: <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2019-5-10>

Шмиголь Н.М.

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри обліку та оподаткування
Запорізького національного університету

Соловійов О.

аспірант
Полтавської державної аграрної академії

Shmygol Nadiia

Doctor of economic sciences, Professor,
Head of accounting and auditing department
Zaporizhzhya National University

Solovyov Oleksij

Postgraduate,
Poltava State Agrarian Academy

МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ГАЛУЗІ ПРОМИСЛОВОСТІ

METHODS OF THE INDUSTRY COMPETITIVENESS MANAGEMENT

Статтю присвячено дослідженню методів управління конкурентоспроможністю галузі промисловості. Розглянуто структурні зміни, які несуть послаблення потенціалу високотехнологічних виробництв на ринку економіки України. Зазначено, що існує потреба визначення потенційно успішних на світовому ринку галузей промисловості на основі використання сучасних методів оцінки та розроблення довгострокової стратегії, стимулюючих дій щодо забезпечення їхньої конкурентоспроможності. Виділено три напрями дії методів управління та впливу на макроконкурентоспроможність. Зазначено компоненти, які включає механізм управління промисловим підприємством. Наведено методи визначення й оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства, які об'єднані у дев'ять груп. Визначено етапи, з яких складаються методи проведення дослідження конкурентоспроможності галузі промисловості, з урахуванням сформульованих принципів.

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкурентоспроможність галузі, метод, оцінка, методи управління.

Статья посвящена исследованию методов управления конкурентоспособностью отрасли. Рассмотрены структурные изменения, которые несут ослабление потенциала высокотехнологичных производств на рынке экономики Украины. Отмечено, что существует необходимость определения потенциально успешных на мировом рынке отраслей промышленности на основе использования современных методов оценки и разработки долгосрочной стратегии, стимулирующих действий по обеспечению их конкурентоспособности. Выделены три направления методов управления и влияния на макроконкурентоспособность. Указаны компоненты механизма управления промышленным предприятием. Приведены методы определения и оценки уровня конкурентоспособности предприятия, объединенные в девять групп. Указаны этапы, из которых состоят методы исследования конкурентоспособности отрасли промышленности, с учетом сформулированных принципов.

Ключевые слова: конкурентоспособность, конкурентоспособность отрасли, метод, оценка, методы управления.

The article is devoted to the research of methods of industrial competitiveness management. The purpose of the article is to determine the basic methods of managing the competitiveness of the industry. Focusing on the goal, it is advisable to identify the main effective methods of managing the competitiveness of the industry, which will allow a stable level of competitiveness of the enterprise in the market of microeconomics and macroeconomics, search for risky parties of the enterprise and timely use of ways to improve the efficiency of the state of activity. Structural changes that reduce the potential of high-tech industries in the Ukrainian economy market are considered. It is noted that there is a need to identify potentially successful industries in the world market based on the use of modern methods of assessment and development of a long-term strategy, stimulating actions to ensure their competitiveness. Research and publications on the management of industry competitiveness have been analyzed. The concept of "industry competitiveness" is considered, which includes the existence of the ability to successfully and efficiently

operate the enterprises of the industry in the concrete market through the production and sale of competitive goods and services. It is stated that the methodological basis of industrial competitiveness management is the conceptual provisions of modern economic and management theory, as well as the basic principles and applied tools developed in the framework of modern management approaches. The methods of managing the competitiveness of the industry are given. It has been determined that at the macroeconomic level competitiveness management assumes the character of state influence on the country's economy. It is stated that one of the tasks of the state is to create favorable conditions for improving the competitiveness of the economy as a whole and its industries and individual producers, incl. Management methods and impact on macro-competitiveness are distinguished in three directions of action. These are the components that include the mechanism for managing an industrial enterprise. The methods for determining and assessing the level of competitiveness of an enterprise are grouped into nine groups. The stages from which the methods of conducting the research of the competitiveness of the industry with the formulated principles are outlined.

Keywords: competitiveness, industry competitiveness, method, evaluation, management methods.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасних умовах розвиток економіки України супроводжується низкою структурних змін, однією з яких є послаблення потенціалу високотехнологічних виробництв, перш за все в промислових галузях. Виходячи із цього, існує потреба у визначенні потенційно успішних на світовому ринку галузей промисловості на основі використання сучасних методів оцінки та розроблення довгострокової стратегії, стимулюючих дій щодо забезпечення їхньої конкурентоспроможності. Доцільно визначити основні ефективні методи управління конкурентоспроможністю галузі промисловості, що дадуть змогу досягти стійкого рівня конкурентоспроможності підприємства на ринку мікроекономіки та макроекономіки, пошук ризикових боків підприємства та своєчасного використання шляхів поліпшення ефективності діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Про значний науковий внесок у теоретичні та практичні дослідження проблем конкурентоспроможності свідчать розробки таких зарубіжних та вітчизняних учених: Г.Л. Азоєва, І. Ансоффа, А.П. Градова, Г.Л. Багієва, Я.Б. Базиліук, Л.В. Балабанової, М.Г. Білопольського, Б.Б. Буркинського, Ф. Вірсема, А.Е. Воронкової, А.П. Градова, В.Л. Дикань, Н.А. Дробітько, С.А. Єрохіна, П.С. Єщенко, П.С. Зав'ялова, Ю.Б. Іванова, Ф. Котлера, Є.В. Лапіна, К. Макконела, М. Портера, О.М. Тридіда, Р.А. Фатхутдінова, Х.А. Фасхієва, О.П. Челенкова, О.В. Царенко, В.Г. Шинкаренка та ін. Однак, незважаючи на велику кількість наукових праць із питань дослідження проблем конкурентоспроможності, недостатньо вивченими є дослідження в розрізі в використання ефективних методів управління конкурентоспроможністю галузі промисловості.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є визначення основних методів управління конкурентоспроможністю галузі промисловості.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Конкурентоспроможність галузі – це можливість удало й ефективно діяти підприємствам галузі на конкретному ринку шляхом випуску та реалізації конкурентоспроможних товарів і послуг.

Методологічною основою управління конкурентоспроможністю промисловою галузі є концептуальні

положення сучасних економічної та управлінської теорій, зокрема ключові положення теорії ринку, теорії конкуренції та конкурентних переваг, концепції стратегічного управління, сучасної управлінської парадигми, а також базові принципи та прикладні інструменти, напрацьовані в рамках сучасних управлінських підходів: процесного, системного, ситуаційного [1].

Процесний підхід до управління конкурентоспроможністю включає в себе реалізацію певних управлінських функцій:

- планування;
- організування;
- мотивування;
- контроль галузі з формуванням конкурентних переваг;

– забезпечення існування промислових підприємств як суб'єкта економічної діяльності.

Процес управління конкурентоспроможністю промисловою галузі включає такі методи:

- моніторинг конкурентного середовища та оцінювання конкурентної ситуації в галузі та на ринку;
- діагностування конкурентоспроможності та основних суперників;
- конкурентне позиціонування – вибір стратегічних господарських підрозділів із перевагами у конкурентній боротьбі;
- реалізацію конкурентної стратегії промисловою галузі [1].

На макроекономічному рівні управління конкурентоспроможністю приймає характер державного впливу на економіку країни [2].

У конкурентному середовищі держава не наділена функцією управління конкурентоспроможністю, а впливає на неї, застосовуючи різні заходи регулювання (урядові постанови, законодавчі акти, економічні та інші важелі). Одним із завдань держави є створення сприятливих умов для підвищення конкурентоспроможності економіки у цілому та її галузей і окремих виробників зокрема.

Вплив держави на конкурентоспроможність здійснюється за внутрішньонаціональним і зовнішнім напрямками. Обидва напрями тісно взаємодіють між собою: зовнішні чинники підключаються для вирішення внутрішніх проблем [2].

Методи управління та впливу на макроконкурентоспроможність пропонуємо виділити у три напрями дії:

1. Зміцнення національної економіки для підвищення конкурентоспроможності промисловості країни та її продукту.

2. Розроблення сприятливих умов промисловим виробникам для підвищення експортної діяльності та її конкурентоспроможності.

3. Створення сприятливих умов для національних підприємств-виробників на зовнішньому ринку для формування попиту на продукцію.

Як зазначають Ю.Г. Белова та О.П. Єлець [2], одна з неодмінних умов конкурентоспроможності виробників промислових виробів – їх інформованість про ринок, можливості та поведінку конкурентів, нововведення та багато інших характеристик, що дає їм змогу мати повне уявлення про зовнішнє середовище, тенденції його розвитку в поточний момент і в перспективі.

Дотримуючись вищезазначених умов, підприємства-виробники можуть бути застраховані від неприємних несподіванок та стійко протистояти на ринку конкурентам під час здійснення своєї діяльності. Своєю чергою, державні органи повинні надавати підприємствам-виробникам змістовні та інформаційні консультативні послуги для підтримки їхньої конкурентоспроможності.

Сучасний ринок вимагає підвищення конкурентоспроможності, для чого підприємству необхідно розробляти ефективні економічні механізми управ-

ління та функціонування організації. Особливої уваги потребує посилення конкурентних переваг підприємства, що надає можливість вирішення проблем високого рівня конкурентоспроможності. Зміна конкурентного середовища призводить підприємства до виробництва більш конкурентоспроможної продукції для забезпечення ефективного функціонування. Для підвищення конкурентоспроможності підприємства необхідно, крім вивчення ринку, також проводити оцінку своєї конкурентності, можливостей конкурентів, формувати основні напрями підвищення конкурентоспроможності підприємства. Розроблення методів управління конкурентоспроможністю стає одним із найважливіших завдань підприємства, без вирішення якого виробникові важко вижити на ринку в умовах конкуренції та отримати позитивний результат від своєї діяльності.

У вигляді рис. 1 пропонуємо визначити основні методи управління конкурентоспроможністю, які пропонується використовувати в промисловій галузі.

Механізми управління конкурентоспроможністю, як і будь-який механізм управління загалом, передбачає наявність, з одного боку, суб'єкта, а з іншого – об'єкта впливу. Якщо на макроекономічному рівні суб'єктом управління конкурентоспроможністю

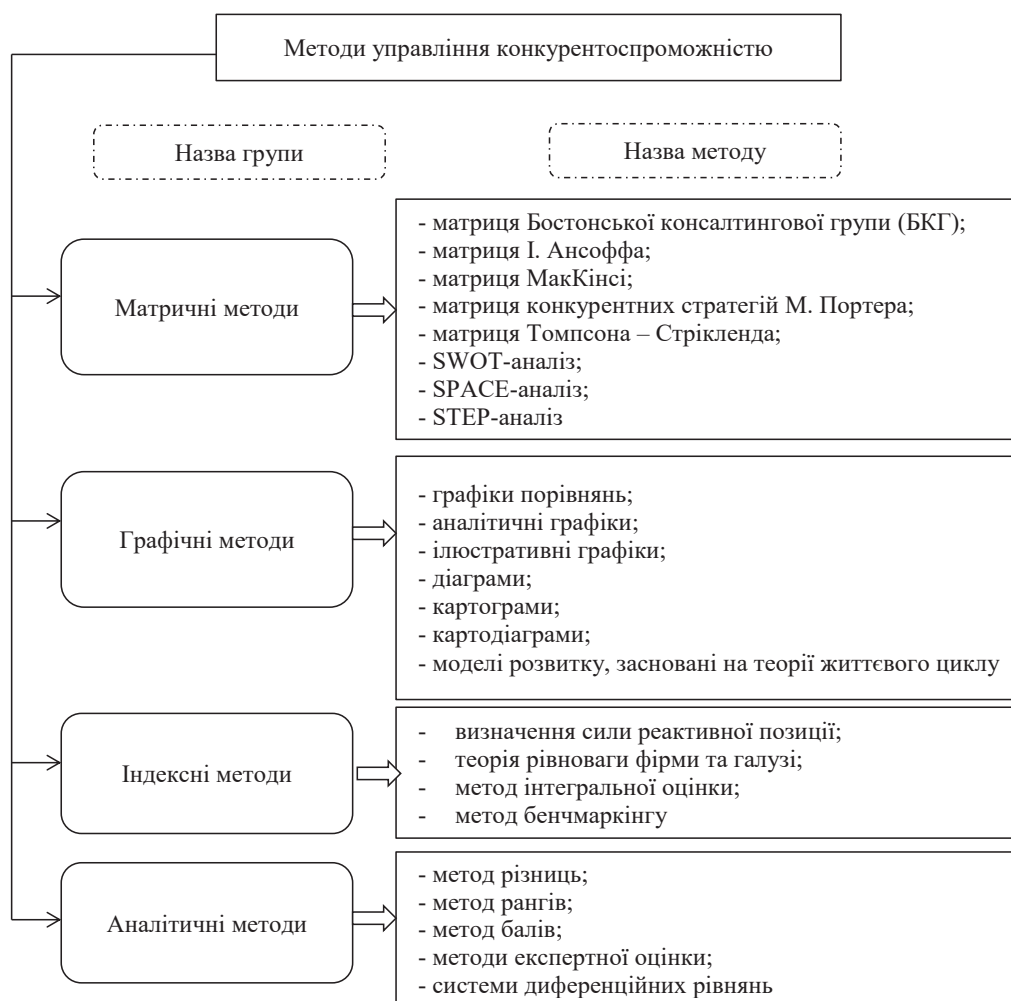

Рис. 1. Методи управління конкурентоспроможністю

Джерело: згруповано на основі [3]

є державні органи, а об'єктом – уся економічна інфраструктура країни, то на мікрорівні суб'єктом управління виступає підприємство, а об'єктом – увесь його потенціал [4, с. 385].

Механізм управління промисловим підприємством включає такі компоненти: принципи і завдання управління, методи, форми й інструменти управління, організаційну структуру управління підприємством та його персонал, інформацію та засоби її обробки [5].

В умовах мінливого зовнішнього середовища підприємства повинні вміти своєчасно адаптуватися та враховувати аналіз діяльності конкурентів, власного стратегічного потенціалу підприємства, а також визначення положення підприємства на ринку. У сучасній економіці велика кількість існуючих методичних підходів до управління конкурентоспроможністю в галузі промисловості зумовлює великий вибір методів її оцінки.

О.М. Тищенко [6] пропонує використовувати методи визначення й оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства, які можуть бути об'єднані у дев'ять груп. При цьому перші чотири групи наведено в хронологічному порядку виникнення зазначених підходів у першій половині ХХ ст. Далі теорія і практика стратегічного управління викликали практично одночасну появу черги методичних підходів до оцінки конкурентоспроможності в роботах вітчизняних і зарубіжних учених.

Отже, сукупність методів може бути подано так [6]:

1. Методи, які ґрунтуються на аналізі порівняльних переваг. Одним із найпоширеніших методичних підходів до аналізу й оцінки конкурентоспроможності підприємств є дослідження цієї категорії на базі теорії міжнародного розподілу праці.

2. Методи, що базуються на теорії рівноваги фірми і галузі. Заслужують певної уваги дослідження й оцінка рівня конкурентоспроможності виробника на базі теорії рівноваги фірми і галузі А. Маршалла та теорії факторів виробництва. Під рівновагою розуміється такий стан, коли у виробника відсутні стимули для переходу в інший кількісно-якісний стан [7].

3. Методи, побудовані на основі теорії ефективної конкуренції. Предметом аналізу, як правило, виступають три головні групи показників: ефективність виробничо-збутової діяльності підприємства, власної виробничої діяльності, а також фінансова стійкість підприємства.

4. Методи, які ґрунтуються на теорії якості товару. Дослідження споживчої цінності виготовленої продукції, причому найважливіші параметри зіставляються з аналогічними параметрами продукції виробників-конкурентів.

5. Матричні методи оцінки конкурентоспроможності – ідеї розгляду процесів конкуренції в динаміці.

6. Комплексні методи (у тому числі інтегральні).

7. Метод, який ґрунтуються на теорії мультиплікатора. Характеризує ланцюжок послідовної залежності ефектів і стимулів, що їх викликали.

8. Метод визначення позиції в конкуренції з погляду стратегічного потенціалу підприємства. Має на меті аналіз внутрішнього середовища підприємства

для виявлення конкурентних переваг і потенціалу для їх розроблення.

9. Методи, які ґрунтуються на порівнянні з еталоном (модифікація комплексних методів із застосуванням інтегральних оцінок) – таксономічний аналіз, метод радара [6].

Різноплановість методів конкурентоспроможності, що використовуються, значною мірою зумовлена відсутністю системи принципів дослідження й оцінки цієї категорії. До таких принципів слід віднести: системність, об'єктивність, динамічність, безперервність, оптимальність, конструктивність

Спираючись на О.М. Тищенко, методи проведення дослідження конкурентоспроможності галузі промисловості з урахуванням сформульованих принципів повинні складатися з таких етапів:

1. Виявлення впливових чинників зовнішнього і внутрішнього середовища галузі, а також оцінка значущості цих чинників.

2. Групування чинників, аналіз їх внутрішньогрупових і міжгрупових взаємозв'язків.

3. Оцінка впливу вибраних для дослідження чинників (або груп чинників) на рівень конкурентоспроможності галузі і кількісне визначення цього рівня.

4. Прогнозування зміни включених у модель чинників під впливом зміни умов зовнішнього і внутрішнього середовища.

5. Прогнозування рівня конкурентоспроможності підгалузі.

6. Виявлення шляхів і методів підвищення конкурентоспроможності.

7. Розроблення комплексу заходів щодо реалізації виявлених резервів.

8. Визначення ефективності розроблених заходів і вибір оптимального комплексу регулювальних дій.

9. Ухвалення відповідних управлінських рішень щодо підвищення конкурентоспроможності [8].

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Узагальнивши вищевикладене, можна зробити висновок про те, що великий вплив на розвиток промисловості має конкурентне середовище. Завдання підприємств випускати більш якісну продукцію як на макро-, так і на мікроринку зможе підвищити конкурентоспроможність галузі у цілому.

Використання методів управління конкурентоспроможністю галузі дає змогу об'єднати управлінські дії в єдину систему управління для підвищення конкурентоспроможності підприємства та промислової галузі у цілому. Також використання методів управління дає змогу зрозуміти, які необхідно використовувати підходи до раціональної взаємодії системи загального менеджменту підприємства та системи управління галузі у цілому.

Конкурентоспроможність виражає результат взаємодії всіх внутрішніх елементів системи (виробничих, економічних, науково-технічних) і зовнішніх відносин між підприємствами, тому для кардинального поліпшення результатів діяльності слід виходити за рамки бізнесу, використовуючи принципово нові управлінські рішення та стратегічні альтернативи [9].

Бібліографічний список:

1. Управління конкурентоспроможністю підприємства. *Посібники, статті та книги для студентів*. URL : <http://posibniki.com.ua/catalog-upravlinnya-konkurentospromozhnistyu-pidpriemstva---klimenko-sm> (дата звернення: 02.02.2019).
2. Єлець О.П., Белова Ю.Г. Методичні підходи до управління конкурентоспроможністю підприємства. *Ефективна економіка*. 2013. № 4. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1951> (дата звернення: 03.02.2019).
3. Швед Т.В., Біла І.С. Оцінка конкурентоспроможності підприємства. *Економіка і суспільство*. 2017. № 8. URL : http://www.economyandsociety.in.ua/journal/8_ukr/70.pdf (дата звернення: 03.02.2019).
4. Кузык Б.Н., Кушлин В.И., Яковец Ю.В. Прогнозирование и стратегическое планирование социально-экономического развития : учебник. Москва : Экономика, 2006. 427 с.
5. Артеменко Л.П., Поддубна А.С. Організаційно-економічний механізм управління конкурентоспроможністю промислового підприємства. *Економічний вісник «КПІ»*. URL : <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/45626/41846> (дата звернення: 03.02.2019).
6. Іванова Ю.Б. Теоретичні основи конкурентної стратегії підприємства : монографія / за заг. ред. Ю.Б. Іванова і О.М. Тищенко. Харків : ІНЖЕК, 2006. 384 с.
7. Дэниэлс Д.Д., Радеба Л.Х. Международный бизнес: внешняя среда и деловые операции / пер. с англ. Москва : Дело, 1994. 594 с.
8. Управління конкурентоспроможністю підприємства : підручник / Ю.Б. Іванов та ін. Харків : ІНЖЕК, 2010. 320 с.
9. Радченко О.П. Управління конкурентоспроможністю підприємства в ринкових умовах. *Ефективна економіка*. 2018. № 6. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2018/40.pdf (дата звернення: 04.02.2019).
2. Yelets O.P, Belova Yu.G. (2013)Metodychni pidkhody do upravlinnya konkurentospromozhnistyu pidpryyemstva [Methodical approaches to enterprise competitiveness management]. *Effective economy* (electronic journal), no. 4. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1951> (accessed 03 February 2019) [in Ukrainian].
3. Shved T.V, Bila I.S. (2017) Otsinka konkurentospromozhnosti pidpryyemstva [Assessment of competitiveness of the enterprise]. *Economy and Society* (electronic journal), no 8. Available at: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/8_ukr/70.pdf (accessed 03 February 2019) [in Ukrainian].
4. Kuzyk B.N., Kushlin V.I., Yakovets Yu.V. (2006) Prognozirovaniye i strategicheskoye planirovaniye sotsial'no – ekonomicheskogo razvitiya [Forecasting and strategic planning of socio-economic development]. Textbook. Moscow: Economics [in Russian]
5. Artemenko L.P., Poddubna A.S. Orhanizatsiyno-ekonomichnyy mekhanizm upravlinnya konkurentospromozhnistyu promyslovoho pidpryyemstva [Organizational and economic mechanism of industrial enterprise competitiveness management]. *KPI Economic Bulletin*. Available at: <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/45626/41846> (accessed 03 February 2019) [in Ukrainian].
6. Ivanova Yu.B., Tyshchenko O.M. (2006) Teoretychni osnovy konkurentnoyi stratehiyi pidpryyemstva [Theoretical bases of competitive strategy of the enterprise]. Monograph. Kharkiv:INZHEK [in Ukrainian]
7. Daniels D.D., Radeba L. Kh. (1994) Mezhdunarodnyy biznes: vneshnyaya sreda i delovyie operatsii [International business: external environment and business operations] Moscow: Delo [in Russian]
8. Ivanov Yu. B., Kizim M.A, Tishchenko O.M. (2010) Upravlinnya konkurentospromozhnistyu pidpryyemstva [Management of enterprise competitiveness]. Textbook / Kharkiv:INZHEK [in Ukrainian]
9. Radchenko O.P. (2018) Upravlinnya konkurentospromozhnistyu pidpryyemstva v rynkovykh umovakh [Management of enterprise competitiveness in market conditions] *Effective economy* (electronic journal), no. 6. Available at: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2018/40.pdf (accessed 04 February 2019) [in Ukrainian].

References:

1. Upravlinnya konkurentospromozhnistyu pidpryyemstva [Management of enterprise competitiveness]. *Posibnyky, statyi ta knyhy dlya studentiv* [Student guides, articles and books]. Available at: <http://posibniki.com.ua/catalog-upravlinnya-konkurentospromozhnistyu-pidpriemstva---klimenko-sm> (accessed 02 February 2019) [in Ukrainian].